

ელენე ცაგარეიშვილის ხსოვნას

მზია სურგულაძე

ქართველ ისტორიკოსთა რიგებს გამოაკლდა მისი შესანიშნავი წევრი, წყაროთმცოდნე არმენოლოგი ელენე ცაგარეიშვილი.

ქალბატონი ელენე კორნელი კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის (ამჟამად კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის) იმ პირველ თაობას ეკუთნოდა, რომელმაც უშუალოდ ილია აბულაძის ხელმძღვანელობით შეისწავლა ძველი სომხური ენა და შეიძინა სამეცნიერო მუშაობის გამოცდილება. ილია აბულაძესთან გატარებულმა წლებმა საბოლოოდ განსაზღვრა მისი უდიდესი ინტერესი უმდიდრესი ძველი სომხური საისტორიო მწერლობისადმი, რომლის კვლევას იგი სიცოცხლის ბოლო წუთებამდე აგრძელებდა.

შუა საუკუნეების საქართველოს ისტორიის მკვლევართათვის კარგა ხანია სამაგიდო წიგნებად არის ქცეული ელენე ცაგარეიშვილის მიერ გამოცემული ძველი სომეხი ისტორიკოსების: იოანე დრასხანაკერტელის, არისტაკეს ლასტივერტეცის თხზულებები ქართული თარგმანებითა და მდიდარი წყაროთმცოდნეობითი კომენტარებით. ასევე გამოსცა მან სტეფანოს ორბელიანის „ორბელთა ცხოვრების“ ძველი ქართული თარგმანი და XVIII საუკუნის ქართველი ავტორის, პაპუნა ორბელიანის „ამბავნი ქართლისანი“. ქალბატონი ელენე გულდასმით სწავლობდა საქართველოსთან დაკავშირებულ თემატიკას შუა საუკუნეების სომხურ საისტორიო მწერლობაში. ყოველ ცნობას იგი უსათუოდ ფართო ისტორიულ კონტექსტს უძებნიდა და მხოლოდ ამ სახით აწვდიდა მკითხველს. აღნიშნულის თვალსაჩინო მაგალითებია მრავალი სტატია სებეოსის, ლევონდის, ფსევდო შაპუკის, თომა არწრუნის და სხვათა შესახებ; ყოველ ამ ნაშრომში მუდამ აღწევს საინტერესო რაკურსები არაბების და ბიზანტიის კავკასიური პოლიტიკის შესაფასებლად.

დიდი შრომა გასწია ელენე ცაგარეიშვილმა შუა საუკუნეების ქართულ და სომხურ წყაროებში ქართველების და სომეხების აღმნიშვნელი ეთნიკური და კონფესიური კუთვნილების ამსახველი ტერმინების შესასწავლად. ამ ტერმინთა ტენდენციური ინტერპრეტაციები სომხურ სამეცნიერო ლიტერატურაში არაერთხელ გამხდარა სამეცნიერო დისკუსიების საგანი, რამდენადაც ისინი გამოყენებულია ისტორიული დემოგრაფიის საკითხების ტენდენციურად გაშუქების და ქართველ ისტორიულ

მოღვაწეთა სომხური იდენტობის მამტიკიცებელ არგუმენტებად. ამ საკითხებისადმი მიძღვნილი ელენე ცაგარეიშვილის გამოკვლევები, რომლებშიც მიუკერძოებელი მეცნიერის პოზიციიდან მოხმობილია უამრავი საილუსტრაციო მასალა საკუთრივ შუა საუკუნეების სომეხ ავტორთა თხზულებებიდან, გამოქვეყნებულია ქართულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე.

ჯანმრთელობის შერყევის მიუხედავად ქალბატონი ელენე ფართომასშტაბიან კვლევას აწარმოებდა სომხურ წყაროებში ქართული ტოპონიმიკური მასალის გამოსავლენად. სამწუხაროდ, ამ ნაშრომის ბოლომდე მიყვანა ვერ შეძლო, მაგრამ მასალა, რომელსაც მან თავი მოუყარა, იმდენად საყურადღებოა, რომ რედაქტირების შემდეგ უსათუოდ იხილავს დღის სინათლეს.

ქალბატონი ელენე თავის კოლეგებთან - ციალა ქურციკიძესთან და მათა რაფაელასთან ერთად დაახლოებით ერთი ათეული წელი თავდაუზოგავად მუშაობდა ილია აბულაძის დაუსრულებელი ნაშრომის, „ქართულ-სომხური და სომხურ-ქართული დოკუმენტირებული ლექსიკონის“ სალექსიკონო მასალების შემოწმება-რედაქტირებაზე. ხშირად შფოთავდა, რომ ვერ მოესწრებოდა ძვირფასი მასწავლებლის ნაშრომის გამოცემას, მაგრამ, მოესწრო და ბედნიერად გრძნობდა თავს, რომ ვალი მოიხადა მისი ხსოვნის წინაშე.

ქალბატონი ელენე თავადაც შესანიშნავი მასწავლებელი იყო და საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის ახალგაზრდა თანამშრომლებისათვის წლების განმავლობაში უძღვებოდა სემინარს ძველ სომხურ ენაში. მუდამ საქმეში ჩაფლული ქალბატონი ელენე არასდროს იშურებდა დროს თავისი უმცროსი კოლეგების დასახმარებლად, როცა ამას გარემოება მოითხოვდა. მასთან ურთიერთობა - ეს ნიშნავდა ზიარებას მაღალ ადამიანურ კულტურასთან და იმ საქმისადმი თავდადებასთან, რომლის სამსახური მისთვის პიროვნულ მოწოდებად იყო ქცეული.

IN MEMORIAM OF ELENE TSAGAREISHVILI

Mzia Surguladze

The outstanding researcher in field of source-studies Elene Tsagarishvili passed away. The field of her specialization was in Armenian sources of Georgian history. She belonged to the generation of Georgian scholars who were supervised by Ilia Abuladze.

Elene Tsagarishvili has translated several monuments of Armenian medieval historiography and published them with relevant commentaries and investigation. She worked on unfinished work (Georgian-Armenian and Armenian-Georgian documented vocabulary) by her eminent teacher and accomplished it with success.

Elene Tsagareishvili had attractive personality. She herself was very good teacher: during the years she directed seminar at the Georgian National Center of Manuscripts and taught the young researchers to old Armenian.

Elene Tsagarishvili 's death is a great loss for Georgian academic community.